

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

КОКАРЧА Юлія Анатоліївна

**СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ
В УМОВАХ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

УДК 316.472.4:327.8:316.72(043.3/.5)

Спеціальність 23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор політичних наук, доцент
ОСТАПЕНКО Марина Анатоліївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
кафедра політичних наук, професор;

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ДЕНИСЮК Світлана Георгіївна,
Вінницький національний технічний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи
і соціальних комунікацій;

кандидат політичних наук
КАЛІНІЧЕНКО Богдан Михайлович,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
кафедра державної служби, публічного
адміністрування та політології, доцент.

Захист відбудеться 28 грудня 2020 року о 15:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 листопада 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Я. Воляннюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розвиток демократії обумовлюється відкритістю взаємодії політичної влади та суспільства, що серед іншого забезпечується сучасними засобами масової комунікації (далі – ЗМК). Проблематика зв'язку політики та засобів масової інформації (далі – ЗМІ) для політичної науки та практики не є новою. Водночас сучасне політичне життя характеризується низкою змін, які викликані швидким розвитком інтернету, інформаційно-комунікаційних технологій. Тотальна інтернетизація позначається на функціонуванні політичної системи та її підсистем, посилює значення політико-культурного та комунікативного її рівнів.

Сьогодні ЗМК визначаються як важливий інформаційно-комунікаційний ресурс і потужний чинник впливу на політику, навіть претендують на статус окремої гілки влади. Традиційні медіа поступово витісняються новими (електронними), що викликає зміни у способах отримання політичної інформації та її якості, позначається на ставленні до політичних подій та процесів, особливостях політичної культури та моделях політичної поведінки. Нові медіа мають певний формат надання інформації, що, з одного боку, сприяє альтернативності та швидкості її отримання, з іншого – створює низку проблем її сприйняття та аналізу. Сучасний політичний дискурс збагачується можливостями, набуває нових ознак, вимірів. Водночас помітною є тенденція посилення політичної ангажованості самих медіа-ресурсів, коли вони використовуються як інструменти політичної конкуренції, боротьби, протистоянь, війни.

Соціальні медіа (серед яких соціальні мережі, інтернет-видання, блоги, сервіси швидкої комунікації тощо) як вид нових медіа реалізують низку завдань, що важливі для демократичного суспільства. Нині про рівень демократичного розвитку тієї чи іншої держави свідчить ефективність політичної комунікації й використання нових інформаційно-комунікаційних технологій у сфері влади та управління. Зокрема, одним із показників відкритості політики може бути представленість органів державної влади, політичних партій, посадових осіб, політичних і громадських лідерів, громадсько-політичних об'єднань у соціальних мережах.

За сучасної інформаційної доби соціальні мережі продемонстрували інструментальний і мобілізаційний потенціал самоорганізації та самоконтролю громадянського суспільства, трансформації політичної активності з віртуальної в реальну (феномен мережових, твітерних революцій). У той же час соціальні мережі є інструментом і платформою для маніпулятивного впливу в умовах інформаційних і гібридних війн, розповсюдження неякісної інформації, розпалення протистоянь у суспільстві.

Виникнення нових соціальних мереж, швидке збільшення їх користувачів, популяризація використання у політичній сфері визначає також певну неузгодженість, фрагментарність науково-теоретичного висвітлення їх впливу на суспільно-політичні відносини і процеси, формування громадської думки

тощо. У вітчизняній науці можна виокремити соціологічний, соціально-філософський, психологічний, педагогічний (освітній) аспекти осмислення соціальних медіа та соціальних мереж. У політичній науці приділяється увага їх політичному та комунікативному потенціалу, вивчається їхня роль у контексті трансформації політичної еліти, державного управління, інформаційної війни та безпеки, маніпулятивних технологій, координації протестних акцій та інші.

Разом з тим потребує науково-теоретичного вирішення проблема можливостей використання потенціалу соціальних мереж для розвитку цивілізованої взаємодії різних політичних суб'єктів. Науково цінним є політологічне осмислення впливу соціальних мереж на політико-культурну сферу, її ціннісний та поведінковий виміри, окреслення категоріального апарату та методології вивчення цього питання, визначення особливостей, напрямів, рівнів і наслідків такого впливу. Усе це визначило мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, сформувало логіку та категоріальний апарат дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у межах комплексної наукової теми кафедри політичних наук «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід і українські реалії», що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук». Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 30 січня 2014 року).

Метою дослідження є вивчення соціальних мереж як чинника політичного впливу на демократичну політичну культуру суспільства, зокрема на її когнітивний, ціннісний та поведінковий рівні.

Реалізація мети передбачає вирішення взаємопов'язаних **завдань**:

- проаналізувати теоретико-методологічні основи дослідження особливостей політичної культури в умовах розвитку сучасних медіа;
- осмислити теоретичні підходи щодо ціннісної, комунікативної та технологічної природи політичного впливу;
- розкрити амбівалентний характер потенціалу соціальних мереж та його роль у формуванні когнітивного та ціннісного рівнів політичної культури;
- дослідити соціальні мережі як новий формат політичної активності в умовах розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- проаналізувати вплив соціальних мереж на взаємодію між політичною владою та громадянами у демократичному суспільстві;
- окреслити проблеми та перспективи використання потенціалу соціальних мереж для розвитку демократичної політичної культури в Україні.

Об'єктом дослідження є демократична політична культура в умовах інформаційного суспільства.

Предмет дослідження – соціальні мережі як чинник політичного впливу в контексті розвитку демократичної політичної культури.

Методологічною основою дослідження є комплекс загально-філософських, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження,

використання яких сприяло виокремленню та осмисленню проблеми розвитку демократичної політичної культури в інформаційному суспільстві, в контексті взаємовпливу політичного та медійного його дискурсів. Пріоритетними у дослідженні є політико-культурний, поведінковий, комунікаційний, соціологічний, психологічний, синергетичний, мережевий та інші підходи.

У роботі використано діалектичний метод (для розгляду взаємозалежності політичної свідомості, системи цінностей, політичної культури та розвитку цифрових і комунікативних технологій); біхевіористичний метод (для осмислення змін політичної поведінки, що викликані розвитком сфери соціальних медіа), метод системного аналізу (що дозволив визначити особливості системи сучасної політичної комунікації); порівняльний метод (для співставлення традиційних та нових медіа, їх впливу на політичний дискурс і публічну політику); антропологічний метод (сприяв дослідженню взаємозумовленості когнітивного, ціннісного та поведінкового рівнів політичної культури, їх трансформації в контексті впливу соціальних мереж). Аксіологічний підхід дозволив проаналізувати вплив соціальних мереж на формування політичних уподобань та установок, політичних стереотипів та інших елементів політичної культури; елементи аналітичного та прогностичного методів – визначити основні проблеми та тенденції використання потенціалу соціальних мереж в умовах розвитку демократії в Україні.

Орієнтація на такі методологічні принципи як об'єктивність та цілісність обумовила неупередженість наукового вивчення різних напрямів і рівнів політичного впливу соціальних мереж. Міждисциплінарний підхід до дослідження предмету, що базується на поєднанні знань і методів політології, психології, соціальної філософії, соціології, педагогіки, соціальної комунікації, дозволив розкрити комплексність і багатоаспектність проблеми політичного впливу соціальних мереж на політико-культурну сферу в умовах демократичних змін.

Емпірична основа дослідження – матеріали та результати соціологічних досліджень, отримані вітчизняними аналітичними й дослідницькими установами (Інститутом соціології НАН України, Національним інститутом стратегічних досліджень, Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова та інші), окремими зарубіжними соціологічними та дослідницькими центрами (Pew Research Center, WeAreSocial, Statista та інші).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні потенційних можливостей і наслідків політичного впливу соціальних мереж як нового медіа-ресурсу на розвиток політико-культурної сфери демократичного суспільства. На захист виноситься низка положень, що характеризуються науковою новизною.

Вперше:

- запропоновано авторське бачення політичного впливу соціальних мереж як комплексу, який поєднує інструментальний, комунікативний, соціалізуючий

та психологічний впливи. З'ясовано, що сукупність останніх характеризують якість взаємодії між політичною владою та суспільством, результатом якої є нові форми політичної активності користувачів мережі (онлайн-дискусії, флешмоб, слактивізм, твітерні революції та інші), умови їх трансформації з онлайн в оффлайн (коли онлайн нова взаємодія виявляється в реальних політичних діях і навпаки), їх взаємодоповнюваність;

- виокремлено особливості політичної культури в інформаційному суспільстві, які зумовлюються соціальними характеристиками, системою політичних цінностей її носіїв та розширюються цінностями інтернет-культури (свобода, раціональність, інноваційність, креативність тощо). Розкрито феномен культури політичного впливу, який, по-перше, позначає процес формування та зміни знань, переконань, оцінок, установок, стереотипів, цінностей завдяки передачі політичної інформації, зокрема і через сучасні ЗМК, соціальні мережі; по-друге, розкриває ціннісний, етичний та технологічний аспекти формування та розвитку демократичної політичної культури засобами сучасних медіа та технологій;

- осмислено амбівалентний характер політичного впливу соціальних мереж, що реалізується через комунікативний, медійний і політичний дискурси, через формування чи зміни у когнітивному, ціннісному та поведінковому рівнях політичної культури, особливо в умовах виборчих кампаній, інформаційної та гібридної війн. З одного боку, соціальна мережа надає можливості для ефективної комунікації, сприяє розвитку демократії, цивілізованій взаємодії державної влади та суспільства, з іншого боку – продукує деструктивний вплив на розвиток засад демократичного життя, здатний спровокувати радикалізацію суспільних настроїв і подовжити поляризацію суспільства.

Поглиблено:

- вивчення особливостей взаємовпливу медійного та політичного дискурсів, що сприяє розширенню можливостей політичної комунікації та політичної активності, але одночасно є досить загрозливим для демократії, коли інформативна функція соціальних мереж і соціальних медіа підміняється продукуванням неправдивої чи спотвореної інформації, створенням інформаційних «симулякрів» політичної реальності;

- політологічні підходи до аналізу політичної поведінки в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій; доведено, що останні створюють можливості для самопрезентації та демонстративності як нових ознак політичної участі, що виражається насамперед в показовій активності чи протестній пасивності й характеризує поверховість політичних знань, несформованість політичної та громадянської позиції, розмитість політичних переконань.

Отримали подальший розвиток:

- положення про потенціал соціальних мереж не лише як маніпулятивного інструменту впливу на політичну свідомість і поведінку, але й як одного з елементів соціальних технологій, здатного сприяти пом'якшенню їх деструктивного впливу та утвердженню демократичних форм взаємодії,

підвищенню якості політичної освіти через активізацію наукових, експертних сегментів у соціальних мережах, використання їхніх зв'язків з представниками політичної влади;

- дослідження особливостей розвитку політичної культури українського суспільства, зокрема тенденцій і проблем, які зумовлює взаємодія політичного та медійного дискурсів. З'ясовано, що зазначена взаємодія формує нові способи комунікації політичної влади та суспільства, більш відповідальні моделі політичної поведінки, принципово інші форми політичної активності, зокрема у виборчих кампаніях і в інформаційно-психологічному протистоянні.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертації отримані автором самостійно, всі опубліковані праці за темою дисертації є одноосібними.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у вивченні соціальних мереж як чинника політичного впливу, а також визначенні їхніх проблем та потенціалу в формуванні демократичної політичної свідомості, культури, поведінки людини та суспільства. Основні положення та висновки дисертації, які систематизують та узагальнюють теоретичні напрацювання й емпіричні дані сучасного стану використання соціальних мереж, дозволяють розширити межі вивчення останнього через з'ясування сутнісних характеристик цього складного комунікативного феномену. Результати дослідження також можуть бути використанні для подальшого теоретичного осмислення проблем впливу медіа на політичну сферу, демократичну політичну культуру та особливості її розвитку в сучасній Україні.

Сформульовані в дисертації висновки будуть корисними для подальшого вивчення шляхів та інструментів, проблем і перспектив утвердження демократичних цінностей в умовах швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Узагальнення та результати дослідження можуть бути використанні політичними та громадськими лідерами, політичними експертами (зادля убезпечення від негативного та посилення позитивного впливу соціальних мереж у досягненні суспільної єдності, культури комунікації та взаємодії), а також освітянами (при розробці нормативних курсів і спецкурсів з основ демократії, політичної та громадянської культури, політичної психології, політичної комунікації тощо).

Апробація результатів дисертації. Положення й висновки дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри політичних наук НПУ імені М. П. Драгоманова. Результати дослідження доповідалися на звітних семінарах аспірантів, наукових конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів, а саме: VII Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України» (05–07 червня 2019 р., м. Вінниця); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України» (03 червня 2020 р., м. Вінниця); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (15 жовтня 2020 р., м. Тернопіль); II Міжнародній науково-

практичній конференції «Теорія і практика сучасної науки та освіти» (22–23 жовтня 2020 р., м. Львів).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено в 9 наукових працях, із яких 5 статей у фахових виданнях з політичних наук (серед них 1 – у зарубіжному), статті та тези за результатами наукових конференцій.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження. Вона складається з анотації, вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (280 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації складає 240 сторінок, з них обсяг основного тексту – 183 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, описано її зв'язок з науково-дослідницькими темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито його методологію, новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, подано відомості про публікації авторки та апробацію результатів дисертації, її загальну структуру.

У **першому розділі** – «**Політична культура в умовах медіатизації суспільно-політичних відносин: теоретико-методологічна основа дослідження**» – аналізуються теоретичні та методологічні підходи дослідження демократичної політичної культури, що зумовлюється взаємопроникненням медійного та політичного дискурсів, розвитком сучасних соціальних медіа, зокрема і соціальних мереж та позначається на особливостях політичного впливу.

У **підрозділі 1.1.** – «*Соціальні медіа та розвиток демократичної політичної культури: визначальні підходи, поняття і категорії*» – проаналізовано основні теоретичні підходи, в межах яких осмислюються сучасні тенденції та особливості розвитку демократичного суспільства. Визначається, що поширення та використання інформаційних і комунікаційних технологій у політичній сфері актуалізують питання їхнього впливу на систему політичних цінностей і поведінки, аналізу змін, які вони викликають.

Обґрунтовується, що демократична політична культура поєднує та відтворює цінності демократичного суспільства, які нині формуються в умовах інформаційного. Серед ознак останнього – розвиток технологій, які змінюють як політичну, так і медійну сферу. Розглянуто поняття традиційних і нових медіа, які відрізняються засобами подання інформації, ставленням до інновацій, використанням цифрових технологій, швидкістю та доступністю, участю споживача в отриманні інформації тощо. Соціальні медіа розглянуто як новий вид медіа, які базуються на 2.0 веб-платформі, що надає великий спектр активності для споживачів інформації, фактично перетворює їх на авторів чи співавторів інформаційних повідомлень, розширює межі взаємодії з іншими споживачами інформації. Соціальні мережі є елементом соціальних медіа, які мають як спільні, так і відмінні характеристики. Відмінності полягають у меті,

стилі спілкування, змісті та якості контенту (комплексу інформаційних повідомлень), серед яких основна – це акцент на комунікації (підтримка спілкування та зв'язків з іншими користувачами, час і змістовність такого спілкування), що властиво саме мережам.

Стверджується, що інформаційне суспільство формує нові риси політичної культури, зокрема поєднання інформаційних знань та компетентностей із політичними, цінностей інформаційної культури – із цінностями демократичної політичної культури. Таке поєднання відтворює складний процес трансформації політичної культури. Для його осмислення використовують нові для політичної науки поняття, що потребують осмислення, зокрема віртуальне середовище, кіберпростір, віртуальна спільнота, інтернет-культура, медіатизація політики, онлайн-участь, оффлайн-участь, твітерні революції тощо, які висвітлюються у дисертації.

У підрозділі 1.2. – «Теоретичне осмислення ціннісної, комунікативної та технологічної природи політичного впливу» – розглядаються різні напрями осмислення поняття впливу в сучасній науці, зокрема психологічний, управлінський, соціальний, філософський, економічний, культурний, інформаційний (медійний) та інші. Найбільш дослідженими є соціальний та психологічний вплив, які відповідно включені до предмету вивчення соціальної філософії, психології (загальної та соціальної).

Політичний вплив досліджено як процес, технологію й одну з функцій влади та управління. Це дозволило виокремити низку його особливостей: технологічність (інформація та технології як провідні інструменти); комунікаційність (нові медіа як певне середовище та канал зв'язку між суб'єктом та об'єктом впливу) та комунікативність (політична комунікація як процес та механізм впливу). Політичний вплив базується на психологічній основі, пов'язаний з політичною владою, проте суттєво від неї відрізняється, пронизує систему політичних відносин, відтворює їх особливості, має різний ступінь прояву, що зумовлюється їхнім типом. «Мішень» впливу осмислюється як сфера мотивації, емоції, політична свідомість, політична поведінка, їх зміна. Проаналізовано особливості впливу інформаційних, комунікаційних і комунікативних технологій на когнітивний, ціннісний та поведінковий рівні політичної культури.

Акцентується увага на дискусійності поглядів сучасних науковців щодо оцінки впливу сучасних ЗМК на демократію. У зарубіжній науці виокремлюються три позиції стосовно оцінки впливу інтернету на демократичну участь, зокрема оптимістична (інтернет сприяє політичній участі, розширює шляхи залучення до неї, визначає нові форми тощо); песимістична (розважальність інтернету може послабити структури громадянського суспільства, сприяє пасивній участі тощо); раціональна (інтернет посилює поточні тенденції участі, допомагає тим громадянам, які вже зацікавлені в політиці). В оцінці впливу соціальних мереж на суспільно-політичне життя більшість вітчизняних науковців підкреслюють їхній комунікативний потенціал у взаємодії між політичною владою та суспільством, а також у координації

протестних дій.

У другому розділі – **«Соціальні мережі як новий формат політичного впливу в умовах сучасного суспільства»** – характеризуються феномен соціальних мереж, їх особливості та потенційні можливості впливати на політичну культуру та поведінку.

У підрозділі 2.1. – *«Вплив соціальних мереж на когнітивний і ціннісний рівні політичної культури»* – систематизуються підходи щодо змісту поняття соціальної мережі: технологічний, соціологічний, комунікативний, маркетинговий, мережевий, за допомогою яких розкривається унікальність соціальної мережі як платформи, яка поєднує кілька рівнів комунікації – особистісній, груповий та масовий, а також кілька стилів спілкування – неформальний і формальний (офіційний).

Розглядається проблема типологізації соціальних мереж, серед яких найпоширенішими у науковому середовищі є два підходи до виокремлення відповідних груп: 1) загально-розважальні, ділові та професійні, спеціалізовані; 2) публічні (з відкритим доступом для усіх бажаючих користувачів) або закриті (з обмеженим доступом). Визначається, що кожна соціальна мережа має свої правила, форми та стиль спілкування; кожна з цих груп формує свою модель комунікації. Відтак соціальна мережа досліджується через контекст сучасної політичної комунікації.

Проаналізовано політико-культурний дискурс соціальних мереж, який поєднує медійний і політичний, публічний і приватний, характеризується використанням політики «поток» для постійного перегляду новин, інфотейнменту, що розкриває поєднання інформаційного та розважального контентів.

Соціальна мережа розглядається як культурний та інформаційний ресурс, що впливає на сферу політичної культури та поведінки. У цьому контексті досліджено поняття мережевої ідентичності (як ототожнення користувачів певної мережі з тією чи іншою групою, що створена в мережі, доповнює політичну, громадянську, національну ідентичність, а також відтворюється у різних формах політичної участі, зокрема протестній, мотивує до участі, формує відчуття солідарності та єдності й розмежовує на «своїх» і «чужих»). Мережева комунікація осмислюється через проблему кліпової свідомості та кліпової культури, що позначають поверховість, фрагментарність мислення, схильність до необґрунтованих висновків, некритичність, відсутність системності та цілісності сприйняття політичної інформації. Водночас кліпова свідомість дозволяє орієнтуватися у великому потоці інформації, використовувати різні інформаційні джерела та виконує функції психологічного захисту для сучасної людини.

У підрозділі 2.2. – *«Вплив соціальних мереж на політичну активність: комунікативні та мобілізуючі форми»* – досліджується нова форма політичної участі – онлайн-участь, яка базується на використанні інформаційних і комунікаційних технологій.

Визначається, що соціальні мережі мають низку ознак, які дозволяють

говорити про їх здатність реалізовувати різні види політичної активності. Вони поєднують характеристики різних каналів комунікації (традиційних і нових); забезпечують отримання інформації, її «адресність», доступність спілкування, незважаючи на відстань та кордони; мають низький бар'єр для залучення нових користувачів і створення груп, об'єднань, багатосторонньої й одночасної комунікації; мобілізують, в тому числі й через отримання інформації про політичні рухи та участь у них; розширюють можливості самостійно створювати й розповсюджувати інформацію, проводити моніторинг в реальному часі новинних подій тощо.

Проаналізовано форми політичної участі через соціальні мережі: створення та поширення політичної інформації, онлайн коментування та участь в онлайн-дискусіях; підписання онлайн-петицій; участь у флешмобах; фандрайзинг; організація учасників вуличних акцій та протестів (феномен твітерних революцій); слактивізм і кліктивізм. Обґрунтовано, що можливості соціальних мереж, з одного боку, сприяють політичній участі громадян, розширюють спектр політичної та громадянської ініціативи завдяки появі нових, творчих форм політичної активності. Водночас, вони мають і зворотній бік – отримання та поширення дезінформації, перезавантаженість контенту рекламними блоками та інше, що є ґрунтом для маніпуляції свідомістю користувачів, а також формування квазіучасті чи імітації активностей.

Розглядається типологія політичної активності користувачів соціальних мереж. Аналізуються класифікації типів онлайн-поведінки, запропоновані сучасними дослідниками, а також проблема трансформації онлайн політичної участі в оффлайн і навпаки, їх доповненість. Пропонується розподіл форм політичної активності в соціальних мережах на комунікативні і мобілізуючі. Досліджуються особливості політичної онлайн-активності відповідно до окреслених груп. Обґрунтовуються ідеї щодо «трансформації» як особливості онлайн-участі, а також зумовленість динаміки окреслених форм загальною політичною ситуацією та ступенем її (не)стабільності.

У третьому розділі – **«Проблеми та перспективи використання соціальних мереж як інструменту розвитку демократичної політичної культури»** – розглядаються напрями та рівні впливу соціальних мереж на взаємодію політичної влади та громадян у демократичному суспільстві, аналізуються проблеми та можливості використання соціальних мереж як ресурсу для розвитку демократичної політичної культури українського суспільства.

У підрозділі 3.1. – *«Напрями та рівні впливу соціальних мереж на взаємодію між політичною владою та громадянами у демократичному суспільстві»* – досліджуються основні способи політичного впливу, які можуть здійснювати соціальні мережі, зокрема створення та поширення політичної інформації/дезінформації, активізація горизонтальної комунікації, посилення емоційного фону для плюс- та мінус-мобілізації, участь у дискусіях, моніторинг політичних подій, що надають розуміння політичної проблематики, формують інтерес до неї, але не гарантують активну участь.

Окреслюються основні напрями та рівні політичного впливу соціальних мереж, які досліджуються в сучасній зарубіжній науці: «влада ↔ громадянське суспільство»; вплив на прозорість і відповідальність представників влади; вплив на втручання зовнішньополітичних акторів у політичні процеси в державі тощо. Попри популярність та позитивний вплив соціальних мереж на процеси демократизації, водночас, окреслюється зростання їх негативних оцінок користувачами за останні роки (втома, розчарування від політичного контенту та дискусій); посилення поляризації суспільства за політичними уподобаннями й проблеми досягнення порозуміння з опонентами під час онлайн-дискусій; посилення негативного тону та характеру політичних дебатів тощо. Аналізується практика використання соціальних мереж у виборчих кампаніях, що дозволило зробити висновок про посилення інтересу до політичної проблематики, водночас не зумовило активну електоральну та політичну участь громадян. Також аналіз останніх виборчих кампаній засвідчив відмінності використання медіа у комунікації системних і несистемних політиків, передусім стилем наповнення контенту (системні політики надають перевагу зваженості, толерантності, аргументованості та оперуванню фактами, а несистемні – візуалізації, емоційності, бездоказовості аргументації, приниженню опонентів, інтенсивністю публікацій новин тощо).

Акцентовано увагу на тенденціях, які розкривають вплив соціальних мереж як джерела політичної інформації: наближеність використання традиційних (телебачення) й цифрових медіа; зміна способу передачі політичної інформації національного значення від офіційних ЗМІ до соціальних мереж; зростання прихильності політиків до використання цифрових джерел, що перетворило соціальні мережі на ефективний політичний інструмент впливу й початок епохи «правління за допомогою твітів» (узагальнене поняття для позначення тенденції активного використання формату соціальних мереж для політичної комунікації перших посадових осіб). Водночас, відмічається глобальна тенденція зниження довіри до змісту інформації в інтернеті й соціальних мережах зокрема. Розглянуто відповідні особливості використання соціальних мереж у державному управлінні, політичними партіями та громадськими об'єднаннями. Осмислюється значення маркетингових технологій для відкритості комунікації влади та суспільства завдяки платформі соціальної мережі, формування нового типу і стилю відносин між ними.

У підрозділі 3.2. – «Перспективи використання потенціалу соціальних мереж у розвитку демократичної політичної культури в Україні» – досліджуються проблеми сучасної політичної комунікації в українському суспільстві та обґрунтовується потреба у визначенні шляхів ефективного використання соціальних мереж для розвитку демократичної політичної культури.

Стверджується, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та використання їх у політичній сфері є інновацією та одночасно випробуванням для багатьох країн, серед яких і Україна. Окреслено проблеми сучасного комунікативного простору: небезпека підміни політиків експертами

(технологіями), посилення впливу останніх у вирішенні проблем; імітаційність використання зворотного зв'язку між населенням та владою; небезпека підміни офіційних джерел інформації форматом соціальних медіа й навпаки; якість контенту в соціальних мережах, що залежить як від професійності журналістів, політичних експертів та оглядачів, так і компетентності споживачів. Охарактеризовано соціальні мережі, що задіяні у політичній комунікації українців (Фейсбук, Ютуб та Інстаграм). Розглядається питання пріоритетів споживання політичної інформації та інформаційної гігієни українських користувачів соціальних мереж.

Окремо розглянуто питання «егокастингу» та поширення «мови ворожнечі» в соціальних мережах, їхніх негативних наслідків. Досліджено, що «мова ворожнечі» в Україні використовується з метою поширення в суспільстві ксенофобських, сепаратистських настроїв, нагнітання негативного психоемоційного стану, почуття страху, недовіри та нетерпимості, що підриває соціально-політичну стабільність. Це потужний інструмент інформаційної та гібридної агресії Росії, який використовується з метою дестабілізації політичної ситуації, зокрема і в Україні.

Аналізуються рекомендації сучасних фахівців, а також досвід взаємодії влади європейських країн з найбільшими платформами соціальних медіа щодо протидії та викорінення «мови ворожнечі» і в інтернет-просторі. Наголошується на важливості формування правил інтернет-комунікації, культури онлайн-спілкування та мережевого етикету, щоб перетворити популістську модель політичного спілкування у компетентну політичну комунікацію.

ВИСНОВКИ

Дослідження дає змогу зробити низку взаємопов'язаних висновків щодо особливостей соціальних мереж як чинника політичного впливу, а також визначити їхній потенціал у розвитку демократичної політичної культури та її складових.

1. Соціальні медіа розглянуто як один з інформаційно-комунікаційних сегментів, що взаємодіє та конкурує з традиційними і новими медіа інформаційного простору сучасного суспільства. Провідними характеристиками цього ресурсу є інтерактивність і можливість створення власного контенту. На цій основі осмислено методологію дослідження соціальних медіа як одного з чинників впливу на розвиток політичної культури демократичного суспільства. Соціальні мережі розглянуто як один із різновидів соціальних медіа, що трансформує традиційний формат політичного дискурсу.

Аналіз праць, де висвітлюється проблематика соціальних медіа (й соціальних мереж як їх різновиду), дозволяє зробити висновок щодо формування різних підходів до її вивчення в сучасній науці. Зарубіжні дослідження впливу соціальних медіа на політику передусім зорієнтовані на вивчення конкретних проблем політичної активності та поведінки, що сформували оптимістичне, песимістичне та раціоналістичне бачення

потенціалу медіа у розвитку демократії участі. Перші з соціальними медіа пов'язують нову еру демократії, другі навпаки – вбачають у них посилення недоліків демократичного розвитку, треті зважують реальний вплив і можливості цього феномену. У вітчизняній науці можна виокремити декілька напрямів дослідження соціальних медіа: освітній (у контексті проблем освіти та освітніх технологій); соціально-філософський (як елемент нового соціального середовища, розвитку суб'єктної активності та соціального самовизначення); комунікативний та мовний (вплив на мовний дискурс); соціологічний (комунікативні практики різних соціальних груп).

Умови як інформаційного, так і демократичного розвитку окреслюють значення політологічного осмислення соціальних медіа як важливого ресурсу створення нового формату політичної комунікації, політичних відносин, політичного дискурсу. Феномен соціальних медіа проаналізовано у контексті теорії інформаційного, мережевого суспільств і соціальної взаємодії, теорії комунікативної дії, суспільства споживання, акторно-мережевої теорії, ідей вебкратії, віртуальних демократії та держави, електронної демократії та інших.

Аналіз окреслених теорій дозволив осмислити зміни щодо когнітивного, ціннісного та поведінкового рівнів політичної культури. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій посилює вплив соціальних медіа, формує нову якість політичної комунікації та взаємодії. Цінність свободи, вільного обміну думок і поглядів, самостійність створення соціальних зв'язків є основою комунікації в соціальній мережі, визначає цю віртуальну спільноту. У поєднанні з цінностями демократії, способами використання онлайн-інструментів означені орієнтири змінюють політичну культуру та участь, визначають нові їхні акценти та форми, а також збагачують науковий і мовний дискурси поняттями, що потребують політологічного пояснення.

2. Аналіз теоретико-методологічних основ дослідження феномена політичного впливу в умовах розвитку інформаційних і комунікаційних технологій дозволив визначити такі його риси: міждисциплінарність вивчення (є предметом психологів, культурологів, соціологів, політологів, правознавців, управлінців та представників інших наук); всеосяжність (присутність в усіх сферах суспільства); діяльнісна природа (передбачає взаємодію, що спрямована на зміну поглядів, думок, уподобань); технологічність (є однією з соціальних технологій). Політичний вплив аналізується через призму влади та управління, а також через взаємопов'язаність із психологічним, що розкриває його можливості змінювати політичну свідомість, почуття, поведінку людини, групи, суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології по новому характеризують сферу впливу людей на людей, що, з одного боку, означає застосування маніпуляцій свідомістю, а з іншого – відкриває додаткові можливості для підвищення якості та ефективності діяльності політичної влади й управління суспільством, налагодження політичної комунікації між різними суб'єктами політики та у відносинах між різними групами та громадянами.

Відтак йдеться про взаємопов'язаність та взаємозумовленість політичного, психологічного та інформаційного (медійного) різновидів впливу в

сучасному політичному дискурсі. Спостерігається посилення ролі інформаційної гігієни та інформаційної культури як складових політичної культури. Своєрідними «фільтрами» впливу слугують розвинені політична свідомість (як рівень політичної обізнаності суб'єкта) та політична культура (сформовані політичні цінності, орієнтації, досвід, традиції та моделі політичної поведінки). Саме вони визначають особливості сприйняття та ставлення людини до політичної інформації, пропонованих «правил гри» тощо. В умовах розвитку нових медіа політичний вплив відтворює амбівалентний характер їх природи, що дозволяє визначити позитивне та негативне його спрямування. Поєднання цих характеристик, а також загальних тенденцій розвитку сучасних технологій дозволяє оперувати таким поняттям як «культура політичного впливу». Його зміст розкриває інструменти та засоби (зокрема соціальних медіа) політичного впливу, правила та морально-етичні норми їх використання, за допомогою яких формуються політичний світогляд і ціннісна основа політичної культури, поширюються політична інформація, політичні знання, оцінки поточних політичних подій у політичному дискурсі.

3. В сучасних умовах доцільним стає обґрунтування розуміння соціальної мережі через контекст політичної комунікації, зокрема дослідження її як одного із потужних ресурсів демократичного суспільства, що формує відповідні способи, форми, стилі спілкування, залежно від правил самої соціальної мережі. Комунікативний потенціал соціальної мережі зумовлюється особливостями політичної культури її користувачів, а також визначає її зміни. У такому сенсі соціальна мережа виконує низку функцій, важливих для демократичного суспільства: забезпечує доступ до різної інформації, отримання політичних знань, залучення громадян до політики, створення об'єднань, стимулювання активності, мобілізацію для вирішення питань, координацію тощо. Окреслена спроможність соціальної мережі полягає й в особливостях прояву її політичного впливу та володіння культурно-інформаційним ресурсом. Йдеться про можливості створення та поширення політичної інформації, формування громадської думки, стереотипів та фреймів мислення, які відтворюються у формах політичної активності; «трансляцію» політичних інтересів, норм і цінностей політичної культури, їх збереження чи зміну.

Соціальні мережі мають низку особливостей, що дозволяють їх розглядати як різновид соціальних медіа. До таких особливостей слід віднести: технологічні та психологічні характеристики, їх взаємовплив; поєднання віртуальності та реальності; комунікаційний, соціалізаційний, мобілізаційний їх потенціал. Зазначене визначає амбівалентність впливу соціальних мереж на демократичні процеси. З одного боку, соціальні мережі – це спосіб, платформа для комунікації та зворотного зв'язку влади та громадян, кандидатів і виборців, політичних партій та їхнього електорату; чинник розвитку демократичних цінностей та традицій суспільного життя, визначення спільних позицій щодо вирішення актуальних проблем. З іншого боку, соціальні мережі є одним з інструментів маніпулятивного впливу, що позначається на цілісності суспільства, зумовлює протистояння у ставленні до окремих політиків, ідей та

суспільно-політичних подій тощо.

4. Аналіз різних підходів щодо вивчення онлайн-участі, які сформувалися у зарубіжній і вітчизняній науці, дозволяє визначити, що формат онлайн-офлайн участі не відображає багатовимірність і глибину цього феномену в сучасному суспільстві. Наукові розвідки переважно обмежуються вивченням впливу інтернету, інформаційних і комунікаційних технологій та недостатньо уваги приділяють вивченню впливу соціальних медіа, й зокрема соціальних мереж, на політичну культуру та трансформацію її складових, зміну форми політичної участі та поведінки. Новими формами участі, що потребують поглибленого осмислення є: створення та поширення політичної інформації; онлайн-коментування та обговорення; підписання онлайн-петицій; участь у флешмобах; фандрайзинг; організація учасників вуличних акцій та протестів (феномен твітерних революцій); слактивізм та кліктивізм. Причини їх виникнення, переваги та небезпеки для демократії та демократичної політичної культури потребують все більшої уваги фахівців-гуманітаріїв.

Залежно від мети та спрямованості політичної активності в соціальних мережах можна виокремити дві її форми: комунікативну та мобілізаційну. Найбільш розповсюдженою та масовою є комунікативна форма, що пов'язана зі створенням та поширенням політичної інформації, її коментуванням й обговоренням користувачами мережі (демонстрація своєї позиції). Водночас ця форма може трансформуватися в мобілізаційну, що спрямована на об'єднання з іншими користувачами для реалізації інтересів чи вирішення потреб, зокрема це і протестна активність. Виокремлення цих форм політичної онлайн-поведінки дозволяє фіксувати їх динаміку, що зумовлюється політичною ситуацією, особливостями політичних відносин і комунікацій між політичною владою та громадянським суспільством.

5. На даному етапі спостерігається масштабний політичний вплив соціальних мереж на політичний дискурс демократичного суспільства. Такий вплив можна зафіксувати на рівнях: «держава – громадянське суспільство» (що конкретизується у впливі на політичні настрої та погляди користувачів соціальної мережі); «громадянське суспільство – держава» (з метою донесення до влади основних вимог і потреб); використання соціальних мереж окремими політиками, органами державної влади, політичними партіями та організаціями громадянського суспільства.

Серед сучасних тенденцій політичної комунікації можна визначити: зниження довіри до змісту пропонованої в соціальних мережах політичної інформації на тлі довіри до інтернету загалом як одного з поширених джерел отримання політичної інформації; незадоволення, депресії та втому користувачів соціальних мереж при перегляді політичного контенту; поглиблення роз'єднання суспільства за політичними уподобаннями через участь у мережевих дискусіях на політичну тематику; перетворення онлайн-новин та онлайн-ресурсів у основне джерело отримання політичної інформації для громадськості; активне використання соціальних мереж політиками-популістами тощо. Ефективність політичної комунікації в соціальній мережі

зумовлюється використанням маркетингових інструментів, що дозволяють визначити певні проблеми та виробити відповідні стратегії їх вирішення.

6. Дослідження політичного впливу соціальних мереж дає підстави для визначення їхньої ролі в українському політичному дискурсі: використання їх як інструменту маніпуляції; низька якість (часто примітивність, поверховість, спотворення) політичного контенту в соціальних мережах, що зумовлено не лише непрофесійністю поширювачів інформації (експертів, журналістів, блогерів, лідерів), а й інформаційною і політичною культурою користувачів мережі та суспільства загалом; підміна політиків експертами (технологами), посилення впливу останніх у процесі прийняття політичних рішень на тлі відсутності політичної відповідальності за них; популізм та імітація, демонстративність чи показовість використання зворотного зв'язку, що формує хибну ефективність політичної комунікації та політичної активності громадян тощо.

Проблема якісного політичного контенту в соціальних мережах залежить не лише від створення його суб'єктами політики, а й від споживання певною аудиторією. У цьому контексті важливими проблемами є питання «егокастингу» (створення «комфортної для себе інформаційної зони»), а також поширення «мови ворожнечі» в соціальних мережах, що особливо загострюються в умовах виборчих кампаній, кризи легітимності політичної влади, інформаційної та гібридної війн тощо. Наслідками «егокастингу» є посилення поляризації думок у суспільстві, формування одностороннього, поверхового сприйняття політичної ситуації, звуження світогляду, дистанціювання від об'єктивної реальності та інших позицій. Пом'якшення його дії як захисного бар'єру залежить від рівня політичних знань, політичного мислення користувача мережі, що актуалізує відповідальність інститутів та агентів політичної соціалізації, чия діяльність пов'язана з формуванням раціонального, об'єктивного сприйняття політичної сфери й ставлення до неї, зокрема й до системи політичної освіти.

Перспективи використання впливу соціальних мереж на процеси демократизації політичних відносин пов'язані з поєднанням систематичних знань та інформації про політику, технологічних можливостей і унікальних характеристик соціальних мереж. Разом з тим, суперечливим видається розуміння соціальних мереж як інструменту отримання швидкого ефекту від демократизації, зростання політично зрілих, активних громадян. Особливістю соціальних мереж є поєднання реального та віртуального середовища, онлайн та оффлайн участі. Тому розвиток демократичної політичної культури зумовлюється сформованістю поточних демократичних цінностей і моделей поведінки громадян, на які може вплинути чи скорегувати використання соціальних мереж.

Соціальні мережі окреслюють значний масив питань, які потребують подальшого політологічного вивчення: особливості їх впливу в національному та регіональному вимірах політики; динаміка такого впливу на різні соціальні групи під час виборчих кампаній; політичний вплив конкретної соціальної мережі з урахуванням її вимог та правил; відмінність політичного впливу різних

типів соціальних медіа та інші. Важливою для подальшого осмислення є проблема використання соціальних мереж у сучасних конфліктах та інформаційних війнах, зокрема у з'ясуванні їх комунікативного, мобілізаційного, соціалізуючого потенціалу.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Стаття у зарубіжному науковому виданні:

1. Кокарча Ю. А. Твітерні революції як форма політичного протесту в умовах розвитку інформаційно-комунікативних технологій. *Європейський політико-правовий дискурс*. Прага, 2020. Том 7. Вип. 4. С. 142–148.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Кокарча Ю. А. Інтернет-спільноти в системі суспільно-політичних відносин. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]*. Київ, 2014. Спецвипуск. С. 451–456.

3. Кокарча Ю. А. Інтернет як чинник політичної соціалізації особистості в сучасному суспільстві. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]*. Київ, 2015. Вип. 18. С. 80–86.

4. Кокарча Ю. А. Політична комунікація в мережі Інтернет: сутність та особливості використання новітніх технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]*. Київ, 2016. Вип. 19. С. 180–185.

5. Кокарча Ю. А. Тролінг як засіб політичної маніпуляції в Інтернет-просторі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]*. Київ, 2016. Вип. 20. С. 77–82.

6. Кокарча Ю. А. Інтернет-технології: еволюція використання у виборчому процесі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О. В. Бабкіна]*. Київ, 2019. Вип. 25. С. 62–66.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають отримані наукові результати:

7. Кокарча Ю. А. Виборчі кампанії сучасності: руйнування стереотипів та новітні технології. *Наукові сторінки Міжнародного академічного товариства ім. Михайла Балудянського (Міжнар. журнал «Scientific Letters of International Academic Society of Michal Baludansky»)*. Кошице, 2019. Вип. 3. С. 52–54.

8. Кокарча Ю. А. Віртуальна спільнота як елемент інформаційного суспільства в соціальних медіаресурсах. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. VII Міжнар. наук.-практ. конф.*(05–07 червня 2019р.). Вінниця, 2019. Ч. 2. С. 202–210.

9. Кокарча Ю. А. Культура комунікації сучасних політиків в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. VIII Міжнар. наук.-практ. конф.*(03 червня 2020р.). Вінниця, 2020. Ч. 4. С. 38–46.

АНОТАЦІЇ

Кокарча Ю. А. Соціальні мережі як чинник політичного впливу в умовах розвитку демократичної політичної культури. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – «Політична культура та ідеологія» (політичні науки). – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2020.

У дисертації досліджуються соціальні мережі як чинник політичного впливу. Окреслюються особливості та наслідки їхнього впливу на політичне життя суспільства, а також їхній потенціал у розвитку демократичної політичної культури та поведінки. Амбівалентний характер впливу соціальних мереж розкривається через їх комунікативний потенціал формувати чи змінювати політичні орієнтації, установки та поведінку користувачів. Ступінь його прояву залежить від політичної ситуації, динаміки виборчих кампаній, стадії розгортання інформаційної та гібридної війн.

Виокремлюються інструментальний, комунікативний, соціалізуючий та психологічний елементи політичного впливу соціальних мереж, сукупність яких позначає якість взаємодії між політичною владою та суспільством. Досліджено форми політичної онлайн-активності користувачів мережі, можливість їх трансформації в оффлайн (коли онлайн-взаємодія виявляється в реальних політичних діях і навпаки), їх взаємодоповненість.

Обґрунтовується, що в інформаційному суспільстві цінності демократичної політичної культури доповнюють цінності інтернет-культури (свобода, раціональність, інноваційність, креативність), що впливає на особливості сприйняття політичної інформації, формування політичних знань і

поведінку в політичному житті. Осмислюється феномен культури політичного впливу, який розкриває ціннісний, етичний та технологічний аспекти формування політичної культури засобами сучасних медіа та технологій.

Ключові слова: демократія, демократична політична культура, політичний вплив, політична комунікація, політичні цінності, соціальна мережа, соціальні медіа, інтернет-культура, політична онлайн-активність.

Кокарча Ю. А. Социальные сети как фактор политического влияния в условиях развития демократической политической культуры. – Квалифицированная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на получение научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – «Политическая культура и идеология» (политические науки). – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2020.

В диссертации исследуются социальные сети как фактор политического влияния. Определяются особенности и последствия их влияния на политическую жизнь общества, а также их потенциал в развитии демократической политической культуры и поведения. Амбивалентный характер влияния социальных сетей раскрывается через их коммуникативный потенциал формирования или изменения политических ориентаций, установок и поведения пользователей. Степень его проявления зависит от политической ситуации, динамики избирательных кампаний, стадии развертывания информационной и гибридной войн.

Выделяются инструментальный, коммуникативный, социализирующий и психологический элементы политического влияния социальных сетей, совокупность которых обозначает качество взаимодействия между политической властью и обществом. Исследованы формы политической онлайн-активности пользователей сети, выделены их формы — коммуникативная и мобилизационная, возможность их трансформации в оффлайн (когда онлайн-взаимодействие проявляется в реальных политических действиях и наоборот), их взаимодополняемость.

Обосновывается, что в информационном обществе ценности демократической политической культуры дополняют ценности интернет-культуры (свобода, рациональность, инновационность, креативность), что влияет на особенности восприятия политической информации, формирования политических знаний и поведение в политической жизни. Осмысливается феномен культуры политического влияния, который раскрывает ценностный, этический и технологический аспекты формирования политической культуры при помощи средств современных медіа и технологій.

Ключевые слова: демократия, демократическая политическая культура, политическое влияние, политическая коммуникация, политические ценности, социальная сеть, социальные медіа, интернет-культура, политическая онлайн-активность.

Kokarcha Y. Social Networks as a Factor of Political Influence in the Development of Democratic Political Culture. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of political sciences (doctor of philosophy) in specialty 23.00.03 – Political culture and ideology (political sciences). – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2020.

The dissertation explores social networks as a factor of political influence. The features and consequences of their influence on the political life of society, as well as their potential in the development of democratic political culture and behavior are determined. Systematized approaches that reveal different aspects of a social network, in particular, technological, sociological, communicative, technical, marketing, network, using the uniqueness of a social network as a platform that unites several levels of communication - personal, group and mass; communication styles - informal and formal (official).

Different types of social networks are being investigated. It highlights that each social network has its own rules, forms, and styles of communication. Social network is explored through the context of modern processes of political communication. It analyzes the political and cultural discourse of a social network, which shows media-like and political, public and private, using the principle of "flow" of information delivery from constant viewing of news; infotainment that reveals the mix of informational and entertaining content.

The ambivalent nature of social networks is revealed through their communicative potential of forming or changing political orientations, attitudes, and user behavior. The degree of its manifestation depends on the political situation, the dynamics of election campaigns, the stage of the deployment of information and hybrid wars. Furthermore, the instrumental, communicative, socializing, and psychological elements of the influence of social networks are distinguished, the result of which determines the quality of interaction between political power and society. The forms of political online activities of network users unites two groups – communicative and mobilization, are investigated. The possibility of their transformation into offline (when online interaction is manifested in real political actions and vice versa are considered), combining these forms.

It is substantiated that in an information society, the values of democratic political culture complement the values of Internet culture (freedom, rationality, innovation, creativity) which affects the characteristics of political information, political knowledge and behavior in political life. The phenomenon of the culture of political influence is comprehended, which determines the system and dissemination of knowledge, values, assessments, stereotypes through the transmission of political information, including through modern mass media; reveals the value, ethical and technological aspects of political culture using the means of modern media and technologies. The article examines the positive and negative, direct, and informed influence of social networks on the development of democratic political culture.

There is a tendency for lack of trust in political information on social networks, depression and fatigue from taking part in discussions on problematic politics along with the use of social networks by populist politicians and others. Some problems of using social networks in Ukrainian political discourse are outlined, among other things, its use as a tool of manipulation, low quality of political content on social networks, populism and imitation, which forms the erroneous effectiveness of political communication and political activity of citizens, etc. The author considers the importance of marketing technologies for open communication and interaction between society in a democratic political system. The directions of further research of this problem are suggested.

Prospects for using the influence of social networks in the democratization of political relations are analyzed. The combination of systematic knowledge and information about policy, technological capabilities and unique characteristics of social networks can positively influence the development of participatory democracy in modern realities. At the same time, the understanding of social networks as a tool for obtaining a rapid effect of democratization and growth of politically mature, active citizens seems contradictory. A feature of social networks is a combination of real and virtual environment, online and offline participation. Therefore, the development of democratic political culture is conditioned by the formation of current democratic values and patterns of behavior of citizens, which can be influenced or adjusted (strengthened or reduced) by the use of social networks.

Key words: democracy, democratic political culture, political influence, political communication, political values, social network, social media, Internet culture, political online activity.